

Отримано: 22 квітня 2020 р.

Прорецензовано: 11 травня 2020 р.

Прийнято до друку: 20 травня 2020 р.

e-mail: Tanya_yav@ukr.net

DOI: 10.25264/2311-5149-2020-17(45)-106-112

Яворська Т. В., Войтович Л. М. Інвестиційна діяльність страхових компаній в Україні: стан та прогноз розвитку. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. Острог: Вид-во НаУОА, червень 2020. № 17(45). С. 106–112.

УДК: 336.72

JEL-класифікація: G220, E270, E440

ORCID-ідентифікатор: /https://orcid.org/0000-0001-7557-5683

ORCID-ідентифікатор: /https://orcid.org/0000-0003-4514-7770

Яворська Тетяна Василівна,

доктор економічних наук, професор

Львівського національного університету імені Івана Франка

Войтович Людмила Мирославівна,

кандидат економічних наук, доцент

Львівського національного університету імені Івана Франка

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПРОГНОЗ РОЗВИТКУ

У статті розглянуто особливості та перспективи розвитку інвестиційної діяльності страхових компаній України за 2009–2018 рр. у розрізі таких інвестиційних інструментів: банківські вклади, нерухоме майно та цінні папери. Побудовано трендові моделі прогнозу обсягу інвестування страхових компаній України на 2020–2022 рр. Визначено основні проблеми і суперечності розвитку інвестиційної діяльності страхових компаній України, обґрунтовано напрями та інструменти її активізації в умовах низької економічної динаміки та геополітичних подій у світі.

Ключові слова: інвестиційні інструменти, страхові компанії, банківські вклади, нерухоме майно, цінні папери.

Яворська Татяна Васильевна,

доктор экономических наук, профессор

Львовского национального университета имени Ивана Франко

Войтович Людмила Мирославовна,

кандидат экономических наук, доцент

Львовского национального университета имени Ивана Франко

ИНВЕСТИЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ В УКРАИНЕ: СОСТОЯНИЕ И ПРОГНОЗ РАЗВИТИЯ

В статье рассмотрены особенности и перспективы развития инвестиционной деятельности страховых компаний Украины по 2009–2018 гг. в разрезе таких инвестиционных инструментов – банковские вклады, недвижимое имущество и ценные бумаги. Построены трендовые модели прогноза объема инвестирования страховых компаний Украины на 2020–2022 гг. Определены основные проблемы и противоречия развития инвестиционной деятельности страховых компаний Украины, обоснованы направления и инструменты ее активизации в условиях низкой экономической динамики и геополитических событий в мире.

Ключевые слова: инвестиционные инструменты, страховые компании, банковские вклады, недвижимое имущество, ценные бумаги.

Tetyana Yavorska,

Doctor of Economics, Professor,

Ivan Franko National University of Lviv

Lyudmyla Voytovych,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Ivan Franko National University of Lviv

INSURANCE COMPANIES' INVESTMENT ACTIVITIES IN UKRAINE: THE CONDITION AND PROGNOSIS OF DEVELOPMENT

The article considers the features and prospects of the development investment activity of insurance companies of Ukraine for 2009–2018 in the context of such investment instruments – bank deposits, real estate and securities. The main

sources of investment for insurance companies that are represented by own funds and insurance reserves are analyzed. The specific features of investment activity of insurance companies, characteristic of life insurance companies and risk insurance companies, are distinguished. Domestic insurance companies do not invest in various innovative projects, as these investments are considered to be very risky. The providing a favorable investment climate remains a strategically important task on the realization of which the development of the national economy depends has been proved. The investment activity of domestic insurance companies does little to contribute to structural changes in the country's economy and is not an engine of economic growth. The macroeconomic indicators and the share of the investment component of insurance companies in the total investments of the country and GDP are analyzed.

The prognosis trend models the volume of investment of Ukrainian insurance companies for 2020-2022 have been constructed. An effective prognosis based on trend models relates to the volume of investments made in bank deposits and real estate. The prognosis for further investment by insurance companies in the securities has been mixed and needs additional analysis of the factors influencing this investment instrument. We consider it expedient to perform mathematical calculations and analyze the years in which the highest jump in investment of insurance companies was observed, to analyze investment activity in this way, starting from 2013, or to apply the model using fourth-order polynomial trend. The main problems and contradictions of development of investment activity of insurance companies of Ukraine are identified. The directions and instruments of its activation in the conditions of low economic dynamics and geopolitical events in the world are substantiated.

Keywords: investment instruments, insurance companies, bank deposits, real estate, securities.

Постановка проблеми. Важливими учасниками інвестиційного ринку є страхові компанії, які, з одного боку, належать до потужних інституційних інвесторів, а з іншого – пропонують інвесторам страховий захист їхніх вкладень від можливих втрат, що виникають внаслідок несприятливих та непередбачуваних змін політичної ситуації, кон'юнктури ринку і тим впливають на інвестиційний клімат в країні. Інвестиційна діяльність страхових компаній як важливий напрям їх господарсько-фінансової діяльності впливає на розвиток національної економіки в країні, прискорює зміни.

Власні кошти страхових компаній вільні від зобов'язань перед страхувальниками вкладаються у менш ліквідні та довгострокові активи. Кошти страхових резервів не є власними коштами страхових компаній, тому у будь-який час можуть використовуватися для здійснення страхового відшкодування. Значні акумульовані кошти страхових резервів дозволяють страховій компанії бути активним учасником інвестиційного ринку. У зв'язку з цим постає актуальним питання оцінювання інвестиційної діяльності страхових компаній в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інвестиційна діяльність страхових компаній в Україні вивчається вітчизняними науковцями, її оцінюють практики. М. Денисенко дослідив, що інвестиційна діяльність страхових компаній є жорстко регламентованою з боку держави у частині дотримання принципів, вибору напрямів та структури інвестування коштів страхових резервів [1]. О. Жабинець виокремила особливості формування страховими компаніями інвестиційних ресурсів та пріоритети страхових компаній при розміщенні коштів страхових резервів [2, с. 179–180]. Н. Мілошевич досліджує основні напрямки інвестиційних вкладень страхових компаній України [3]. Г. Піратовський у своїй монографії відзначає, що об'єктами інвестиційної діяльності страховика можуть бути різноманітні види інвестицій, які належать до певних класифікаційних груп [4, с. 106–110]. Питання сутності та класифікації страхових інвестицій у попередніх своїх працях досліджувала Т. Яворська [5, с. 127–134]. Водночас, комплексна оцінка розвитку інвестиційної діяльності страхових компаній в Україні не здійснювалась.

Формулювання цілей дослідження. Метою дослідження є визначення сучасного інвестиційного потенціалу страхових компаній в економіці України, з'ясування особливостей та загальних проблем, а також визначення основних перспективних напрямків розвитку їх інвестиційної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Специфіка діяльності страхових компаній (СК) зумовлює різні підходи до інвестування. Так, страхові компанії життя зазвичай вкладають кошти у довгострокові інвестиційні інструменти, оскільки їх доходи перевищують страхові виплати та витрати, а останні можуть бути оплачені з доходів від премій та інвестицій. Тому недоцільно використовувати як інвестиційні інструменти короткострокові цінні папери. Для страхових компаній з ризикового страхування зазвичай первинне вагоме значення має наявність грошей для виплати страхового відшкодування. Однак, це потребує того, щоб інвестиції здійснювалися на порівняно короткі строки, щоб їх можна було при потребі легко перетворити на гроші.

Дослідження показало, що основним джерелом одержання прибутку для страхових компаній більшості розвинутих країн є не збір страхових платежів, а інвестиційна діяльність, кошти від якої спрямовуються, як правило, на фінансування страхових послуг, на дотації збитковим видам страхування, розробку нових продуктів, підготовку кадрів. Однак, в Україні має місце протилежна ситуація, тобто страховики не бажають вкладати свої кошти в різні інноваційні проекти, оскільки ці вкладення вважаються дуже ризиковими.

Для цілей інвестування страхові компанії використовують:

– власний капітал, за рахунок якого формуються матеріальні, нематеріальні та фінансові активи. Інвестування таких коштів в Україні законодавчо не регламентується і здійснюється СК на власний розсуд, за деякими винятками – регулювання фінансових вкладень у корпоративні права. Оскільки кошти власного капіталу вільні від конкретних зобов'язань, певна їх частина може інвестуватися на свій страх і ризик в менш ліквідні види інвестицій та на більш тривалі строки;

– кошти страхових резервів, інвестування яких регламентується законодавчо. Кошти страхових резервів інвестуються в активи, які характеризуються високим рівнем ліквідності, щоб у будь-який момент страхові компанії могли виконувати зобов'язання перед страхувальниками щодо виплати страхового відшкодування. Як правило, кошти страхових резервів є найбільшим джерелом для здійснення інвестицій страховими компаніями. В Україні інвестиційна діяльність в частині коштів страхових резервів страхових компаній має здійснюватись з дотриманням принципів розміщення страхових резервів, напрямів розміщення страхових резервів, нормативів розміщення страхових резервів.

Політична й економічна нестабільність в Україні впливають на інвестиційний клімат, зокрема й на страхову інвестиційну діяльність. Забезпечення сприятливого інвестиційного клімату залишається стратегічно важливим завданням, від реалізації якого залежить розвиток національної економіки.

Аналіз основних показників (табл. 1) показує, що інвестиційна діяльність вітчизняних страхових компаній слабо сприяє структурним перетворенням в економіці країни та не є рушієм економічного зростання. Так, частка активів страхових компаній у ВВП країни є малою і за аналізований період зменшується: 2009 р. – 4,50 %, 2013 р. – 4,56 %, 2018 р. – 1,78 %. Такий спад засвідчує чуттєвість страхових компаній до змін у країні, водночас, необхідно відзначити і суттєве скорочення кількості вітчизняних страховиків.

Зібрані страховими компаніями фінансові кошти страхувальників перетворюються у значні потоки грошових ресурсів, які спрямовуються, з одного боку, на поповнення власних ресурсів страхових компаній і їх розвиток, а з іншого – на фінансування підприємств певних галузей. У світовій практиці – це хімічна, нафтова, електронна, машинобудівна. Загальна сума інвестицій, якими управляють страхові компанії Європи, Японії, США, становить декілька трильйонів доларів. У середньому частка інвестицій страхових компаній Європи становить більше 25 % ВВП. В Україні, як видно із табл. 1, частка інвестицій страхових компаній у ВВП є мізерною: 2009 р. – 2,09 %, 2013 р. – 2,25 %, 2018 р. – 0,91 %. Для порівняння, частка прямих іноземних інвестицій у ВВП України має також тенденцію до зменшення і демонструє вплив економічної та політичної нестабільності на інвестиційний клімат (нормою для країни вважається показник до 6 % у ВВП країни обсяги іноземних інвестицій): 2009 р. – 4,50%, 2013 р. – 4,56 %, 2018 р. – 1,83 %.

З іншого боку, страхові компанії недостатньо використовують свої інвестиційні можливості. Часто маючи винагороду за участь у тіншовій діяльності, страхові компанії не ведуть активного інвестування, воно є другорядним, а як здійснюють – то на короткий строк у високоліквідні, але низькодохідні інструменти. Обсяги інвестицій у розрахунку на одну страхову компанію становлять 2009 р. – 42,40 млн грн, 2013 р. – 80,29 %, 2018 р. – 114,83 %.

Таблиця 1

Показники інвестування страхових компаній України, 2009–2018 рр.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Кількість СК	450	456	442	414	407	382	361	310	294	281
Активи СК	41970,1	45234,6	48122,7	56224,7	66387,5	70261,2	60729,1	56075,6	57381,0	63493,3
Частка активів СК у ВВП, %	4,50	4,18	3,66	3,99	4,56	4,48	3,07	2,35	1,92	1,78
Обсяги інвестицій у розрахунку на одну СК, млн грн	42,40	48,17	53,18	108,61	80,29	88,63	83,48	92,44	99,52	114,83
Частка прямих іноземних інвестицій у ВВП країни, %	4,21	4,78	4,37	4,76	2,47	0,41	3,59	3,74	2,07	1,83
Частка інвестицій СК у ВВП, %	2,09	2,03	1,79	3,19	2,25	2,16	1,52	1,20	0,98	0,91
Обсяги інвестицій у розрахунку на 1 особу, грн	415,16	479,84	515,10	987,05	719,36	788,68	704,81	672,93	690,28	765,45

Джерело: складено та розраховано авторами на основі офіційних даних Нацкомфінпослуг про результати діяльності страхових компаній, Державної служби статистики, Міністерства фінансів України

Таблиця 2

Обсяги окремих інвестиційних інструментів страхових компаній України, 2009–2018 рр., млн грн

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Банківські вклади	5926,4	6464,6	8250,0	8746,1	9296,4	9031,8	12603,8	11528,6	12238,2	14101,8
Інвестиції в економіку України	78,4	86,1	35,6	66,0	52,1	61,4	0,9	31,9	99,0	1131,8
Нерухоме майно	1997,8	2182,6	2083,6	2133,3	1965,3	2045,5	2216,4	2601,0	2655,1	3014,0
Цінні папери	10968,5	13148,6	13079,3	33942,1	21334,1	22677,0	15279,4	14452,3	14212,2	13968,7
Всього	16973,3	19699,3	21364,9	42754,2	30682,6	31770,2	27884,1	26012,8	26549,4	29202,3

Джерело: складено та розраховано автором на основі офіційних даних Нацкомфінпослуг про результати діяльності страхових компаній

В Україні СК використовують в цілях інвестування такі фінансові активи: банківські вклади, нерухоме майно, інвестиції в економіку, цінні папери, банківські метали, кредити страхувальникам та довгострокові кредити для житлового будівництва. Традиційно, левову частку вітчизняні СК інвестують кошти у банківські вклади, оскільки їх інвестиційна привабливість зумовлена досить високою ліквідністю і гарантованою дохідністю. Компанії страхування життя можуть інвестувати у депозити не більше 70 % загального розміру страхових резервів. Інвестуючи кошти у депозити, СК не залучає для цього професійних посередників, не витрачає багато часу (умови депозитного договору є стандартні), а головне – банк є вигідним партнером на фінансовому ринку, завдяки якому пропонуються страхові послуги, зокрема страхування кредитних ризиків.

Як видно з табл. 2, за дев'ять років інвестиції СК у депозити зросли практично у три рази (2009 р. – 5926,4 млн грн, 2018 р. – 14101,8 млн грн). Що стосується інвестицій у нерухоме майно (за досліджуваний період зросло на половину з 1997,8 млн грн 2009 р. до 3014 млн грн 2018 р.), то вкладення в нерухомість, як правило, забезпечують вищу віддачу, ніж надання коштів у кредит. Через збільшення частки цього виду активів можна було б досягти значних залучень капіталу у сферу будівництва житла.

Окремої уваги заслуговують цінні папери, обсяги яких поступово зростали протягом досліджуваного періоду, досягнувши найвищих обсягів 2012 р. – 33942,1 млн грн. Після цього вони почали активно знижуватися і на кінець 2018 р. становили 13968,7 млн грн, досягнувши рівня 2011 р. (основна маса інвестицій кожного року припадає на акції, цінні папери, що емітовані державою; водночас, в іпотечні сертифікати СК відмовляються вкладати вже третій рік поспіль, що зумовлено їх низькою інвестиційною привабливістю та незначним доходом). Ці інвестиційні активи, подані у табл. 2, обрано нами за принципом найбільш дохідних і тих, які займають в активах СК частку 70–90 %.

Інвестиції в економіку України перевищили всі прогнози аналітиків і 2018 р. становили 1131,8 млн грн, що у 15 разів вище 2009 р. Правда, 2015 р. СК не виявили жодного інтересу до цього інвестиційного активу (0,9 млн грн), що пов'язано із економічною та політичною ситуацією в Україні та війною на Сході. Варто наголосити, що практично мізерною є частка банківських металів у інвестиційній складовій СК (32,2 млн грн 2018 р.). Робимо висновок, що включення в інвестиційний портфель золота може бути корисним для підвищення скоригованої на ризик дохідності інвестиційного портфеля. Важливою характеристикою золота як класу активів є те, що воно не виступає чимось зобов'язанням, як усі боргові цінні папери, і не засвідчує права вимоги на активи компанії у вигляді акцій. Отже, інвестори в золото не несуть ризику банкрутства, на відміну від інвесторів у будь-які цінні папери.

Здійснивши аналіз основних інвестиційних інструментів СК в Україні, побудуємо трендові моделі для оцінювання тенденцій розвитку інвестування та прогнозування розвитку їх діяльності.

Коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,97$ та інші показники регресійної статистики свідчать про доцільність та ефективність побудованої моделі та можливість використання цього прогнозу щодо аналізу в майбутньому розвитку такого інвестиційного інструменту, як банківські вклади.

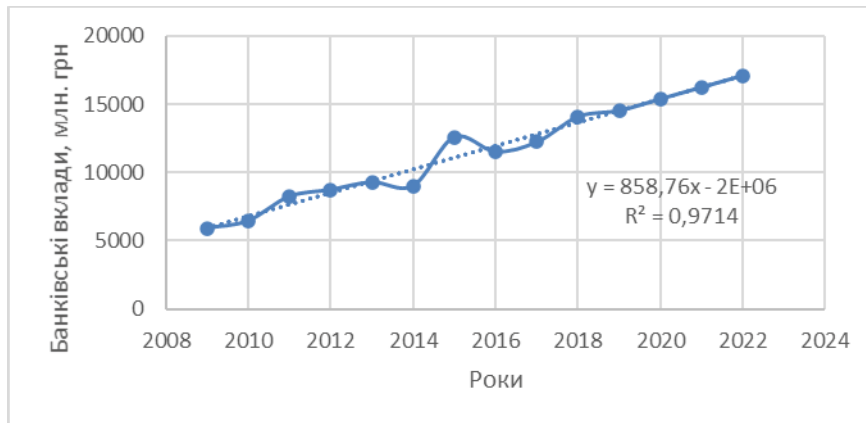

Рис. 1. Трендова модель обсягу інвестування СК у банківські вклади

Аналогічним чином побудовано трендову модель обсягу інвестиційної діяльності СК у нерухоме майно, яку зображено на рис. 2, де за основу взято лінійний тренд.

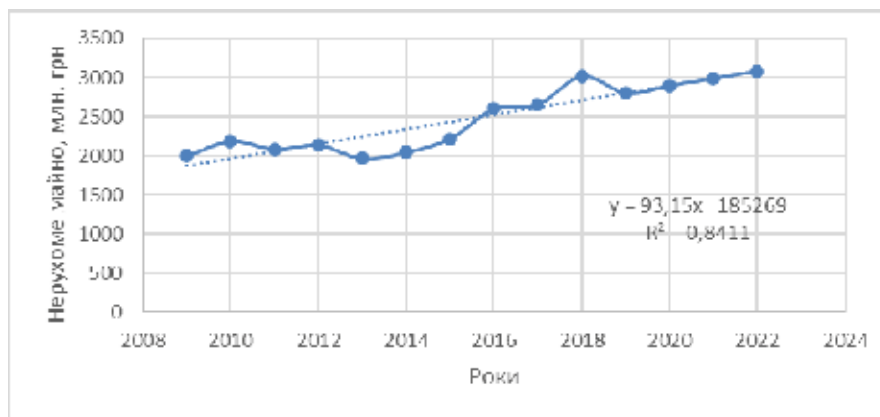

Рис. 2. Трендова модель обсягу інвестування СК у нерухоме майно

Коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,84$ та інші показники регресійної статистики свідчать про досконалу форму побудованої моделі та використання її для прогнозування інвестиційної діяльності СК у такий фінансовий актив, як нерухоме майно.

Згідно з цим методом побудовано трендову модель обсягу інвестування СК у цінні папери, взявши за основу лінійний тренд (рис. 3).

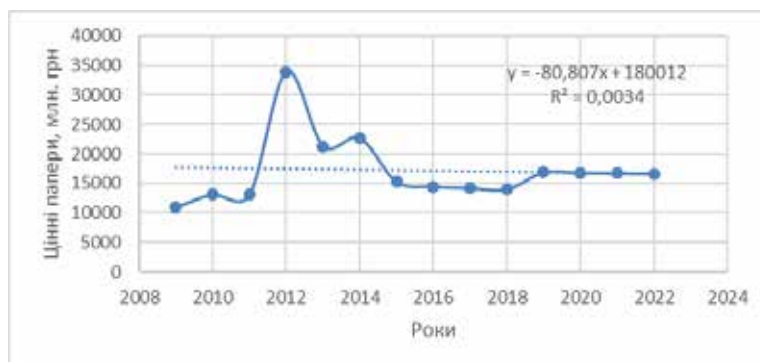

Рис. 3. Трендова модель обсягу інвестування СК у цінні папери

Проте результат коефіцієнта детермінації $R^2 = 0,0034$ та інші показники регресійної статистики свідчать про неефективність та абсолютно недосконалу форму побудованої моделі та неможливості використання її для прогнозування інвестиційної діяльності СК у такий фінансовий інструмент, як цінні папери.

Вважаємо за доцільне, виконавши математичні розрахунки та проаналізувавши роки, у яких спостерігався найвищий стрибок інвестування СК у цінні папери, здійснювати аналіз інвестиційної діяльності

в цьому напрямі, починаючи із 2013 р. або застосувавши модель з використанням поліноміального тренду четвертого порядку (рис. 4), при якому коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,44$ свідчатиме про наближену до ефективної форми побудованої моделі та можливість її використання для прогнозування інвестиційної діяльності СК у цінні папери з одночасним аналізом впливу інших чинників на цей інвестиційний інструмент.

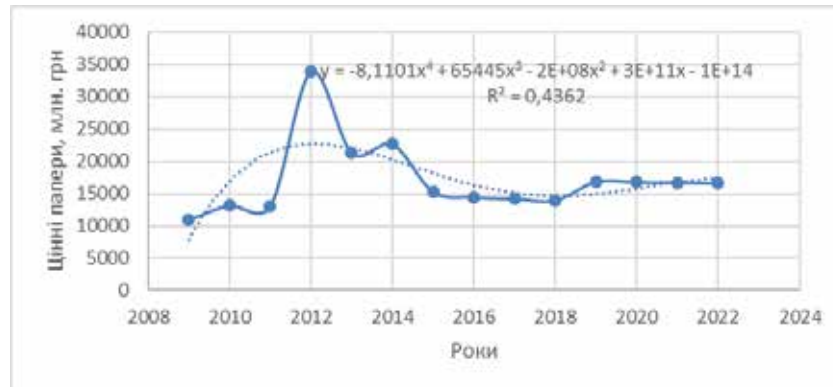

Рис. 4. Модель обсягу інвестування СК у цінні папери з використанням поліноміального тренду четвертого порядку

Проаналізуємо детальніше отримані прогнозні моделі інвестування фінансових установ. Побудовані прогнози обсягів інвестування СК у різні фінансові активи представлено у табл. 3. та на рис. 5.

Таблиця 3

Результати прогнозування основних інвестиційних інструментів страхових компаній

Рік	Прогноз обсягу інвестицій у банківські вклади	Прогноз обсягу інвестицій у нерухоме майно	Прогноз обсягу інвестицій у цінні папери
2019	14541,95	2801,79	16861,78
2020	15400,71	2894,94	16780,97
2021	16259,47	2988,09	16700,17
2022	17118,22	3081,24	16619,36

Інвестування СК у банківські вклади протягом 2009–2018 рр. мало неоднозначний характер. Так, у 2009–2013 рр. відбувалось зростання обсягу інвестицій до обсягу 9296,4 млн грн, а вже 2014 р. відбувся незначний спад інвестицій у банківські вклади до рівня 9031,8 млн грн, який вирівнявся у наступному році і знову 2016 р. проявив себе у 11528,6 млн грн. Починаючи з 2017 р., СК почали нарощувати обсяги інвестування у цей фінансовий актив. У прогнозному періоді спостерігається зростання обсягу інвестицій СК у банківські вклади, так 2022 р. він становитиме 17118,22 млн грн.

Рис. 5. Прогноз обсягу інвестування СК у банківські вклади, нерухоме майно та цінні папери протягом 2020–2022 рр.

Вкладення СК у нерухоме майно були хвилеподібними протягом 2009–2013 рр., показуючи то спад, то зростання, що видно з рис. 2 та рис. 5. Починаючи з 2014 р. до 2018 р., можемо спостерігати стабільний ріст, а значить зацікавленість СК у цьому фінансовому активі, коли СК нарощували обсяги інвестування з

2045,5 млн грн до 3014 млн грн, а вже з 2019 р. почався спад інвестиційної діяльності СК, який триватиме згідно з прогнозними даними до 2022 р., поки не досягне практично рівня 2018 р. у розмірі 3081,24 млн грн.

Найбільш неоднозначний характер продемонстрували інвестиції СК у цінні папери протягом досліджуваного періоду 2009–2018 рр. Так, у 2009–2011 рр. відбувалось зростання обсягу інвестицій, і 2012 р. їх обсяг був максимальним у досліджуваному періоді та становив 33942,1 млн грн, а вже з 2014 р. почався спад інвестиційної діяльності СК у цей фінансовий актив, який тривав до 2018 р. і становив 13968,7 млн грн. Починаючи з 2018 р., СК збільшили обсяги інвестицій у цінні папери практично на 3 млн грн. Проте у прогнозному періоді спостерігається динаміка до спаду обсягу інвестицій СК, так 2022 р. він становитиме 16619,36 млн грн, хоча 2020 р. показник був на позначці у 16780,97 млн грн.

Висновки. Отже, інвестиційна діяльність – це діяльність, яка спрямована на зростання доходів страхових компаній. Це й діяльність страхових компаній, що впливає на якість пропонованих страхових послуг за рахунок формування достатніх обсягів страхових резервів. За рахунок нагромаджених коштів збільшуються власні ресурси страхових компаній, що є важливим у світлі тенденцій щодо поступового збільшення вимог до мінімальних розмірів статутних капіталів. Перспективними напрямками подальших досліджень будуть нові механізми державного регулювання інвестиційної діяльності страхових компаній України з врахуванням сучасних міжнародних вимог та стандартів.

Література:

1. Денисенко М. П., Токачева А. В. Інвестиційна діяльність страхової компанії: проблеми та напрями активізації. *Ефективна економіка*. 2018. № 10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/11.pdf (дата звернення: 10.03.2020).

Denysenko, M. P., Tokacheva, A. V. (2018). Investytsiina diialnist strakhovoi kompanii: problemy ta napriamy aktyvizatsii [Investment activity of an insurance company: problems and directions of activation]. *Efektivna ekonomika* [Effective economy], 10. <http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/11.pdf> (2020, march, 10). [in Ukrainian]

2. Жабинець О. Й. Формування інвестиційних ресурсів страхових компаній та питання безпеки їх інвестиційної діяльності. *Науковий вісник НЛТУУ*. 2012. № 12. С. 178–183.

Zhabynets O. Y. (2012) Formuvannia investytsiinykh resursiv strakhovykh kompanii ta pytannia bezpeky yikh investytsiinoi diialnosti [Formation of investment resources of insurance companies and questions of safety of their investment activity]. *Naukovyi visnyk NLTUU* [Scientific bulletin NLTUU], 22.12, 178-183. [in Ukrainian]

3. Мілошевич Н. В. Інвестиційна діяльність страхових компаній в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. № 16. С. 758–763.

Miloshevych, N. V. (2018) Investytsiina diialnist strakhovykh kompanii v Ukraini [Investment activity of insurance companies in Ukraine]. *Ekonomika i suspilstvo* [Economy and society], 16, 758-763. [in Ukrainian]

4. Піратовський Г. Л. Страховий бізнес: управління розвитком : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006.

Piratosvskiy, H.L. (2006). *Strakhovyi biznes: upravlinnia rozvytkom*: monohrafiia [Insurance Business: Development Management]. Kyiv: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t. [in Ukrainian]

5. Яворська Т. В. Державне регулювання страхового підприємництва в Україні : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012.

Iavorska, T. V. *Derzhavne rehuliuivannia strakhovoho pidpriemnytstva v Ukraini*: monohrafiia [The state regulation of the insurance business in Ukraine]. Lviv: LNU imeni Ivana Franka. [in Ukrainian]

6. Офіційні дані діяльності страхових компаній у 2012–2018 рр. (Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг). URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-strakhovoho-rynku-Ukrainy.html> (дата звернення: 10.03.2020).

Ofitsiini dani diialnosti strakhovykh kompanii u 2012-2018 rr. (Natsionalna komisiia, shcho zdiisniue derzhavne rehuliuivannia u sferi rynkiv finansovykh poslug) [Official data of the activity of insurance companies in 2012-2018 (National Commission for the State Regulation of Financial Services Markets)] <<https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-strakhovoho-rynku-Ukrainy.html>> [in Ukrainian] (10 march 2020)

7. Статистичні дані щодо обсягів ВВП та населення України (Міністерство фінансів України). URL: <https://minfin.com.ua/ua/insurance/> (дата звернення: 10.03.2020).

Statystychni dani shchodo obsiahiv VVP ta naseleattia Ukrainy [Statistics on GDP and Population of Ukraine (Ministry of Finance of Ukraine)]. <<https://minfin.com.ua/ua/insurance/>> [in Ukrainian] (10 march 2020).